

O'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirish tizimini takomillashtirishda fundamental yondashuv

Tamara Yuldashevna Ruzimova
Fozilat Ergashevna Saporbayeva
Urganch tumani 8-maktab
Oydin Otanazarovna Raximova
Urganch tumani 7-maktab
Iroda Baxtiyorovna Djumaniyazova
Urganch tumani 19-maktab
Umidaxon Bekturdiyevna Ro'zmatova
Urganch tumani 4-maktab

Annotatsiya: Bu maqola kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirishda o'quvchilarga oilaviy qadriyatlar, kasb-hunarga o'zlarini o'rgatishda yordam berish, qadriyatli va sifatli kasb-hunarga ishchi kuchlari tayyorlash va kasb-hunarga sohasidagi yangiliklarni qabul qilish imkoniyatlarini berishga asoslangan jarayonlarni ifodalaydi.

Kalit so'zlar: kasb-hunar, rivojlanish, talabalar, o'quvchilar, soha, ko'nikmalar, biznes tashkilotlari, hamkorlik, innovatsiya, sifatli ishchi kuchlari

A fundamental approach in improving the vocational guidance system in secondary schools

Tamara Yuldashevna Ruzimova
Fozilat Ergashevna Saporbayeva
Urganch district, School №8
Aydin Otanazarovna Rakhimova
Urganch district, School №7
Iroda Bakhtiyorovna Djumaniyazova
Urganch district, School №19
Umidakhan Bekturdiyevna Rozmatova
Urganch district, School №4

Abstract: This article explores the processes of career development based on providing students with family values, helping them educate themselves about careers, preparing a valuable and quality career workforce, and empowering them to embrace career innovations.

Keywords: profession, development, students, learners, industry, skills, business organizations, cooperation, innovation, quality workforce

O'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini rivojlantirish tizimi kasbiy va hunarmandlik bilimlari sohasidagi o'quvchilarni rivojlantirishga yo'naltirish maqsadida ishlab chiqilgan tizimdir. Bu tizim orqali o'quvchilar kasbiy va hunarmandlik bilimlarini o'zlashtirishadi, ularga kasb-hunar sohasidagi bilimlarni o'rganish va rivojlantirish imkoniyatini beradi.

O'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirish o'quvchilarning barcha kasbiy yo'nalishlarini o'z ichiga oladi, masalan, mebel ustasi, avto-mehaniq, elektrik, texnologiya, tikuvchilik, oshpazlik kasb-hunarlarini va boshqalar. Bu yo'nalishlar o'quvchilarni ilg'or kasb-hunar sohasida malakali mutaxassislar sifatida tayyorlashga intiladi.

Kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirishning ilmiy asoslaridan biri ilmiy tadqiqotlar va o'rganish istiqbollari bo'ladi. O'zbekiston va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan amalga oshirilgan muhim ilmiy ishlar, kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini rivojlantirish sohasidagi eng yangi ma'lumotlar va innovatsiyalar bilan birgalikda, o'quvchilarning bilimlarini oshirishga yordam beradi.

O'quvchilarga kasb-hunar yo'nalishlarini tanlashda maslahatlar berish, ularga qaysi yo'nalishni tanlashi kerakligini, ularning qobiliyatlarini, qiziqishlarini va o'zlarining maqsadlarini qo'llab-quvvatlash juda muhimdir. Shuningdek, o'rta ta'lim maktablarining kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish uchun qo'llanishlari va usullari ham ko'rsatilishi kerak.

Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish natijalarini baholash va e'tiborga olish ham ahamiyatli. Bu natijalar orqali o'quvchilarning bilim darajalari, ko'nikmalari va rivojlanishi baholanadi. Shuningdek, kasb-hunarga yo'naltirishlarni rivojlantirish jarayonida paydo bo'lgan muammolar va kelajakdagi ishlar ham aks etilishi kerak.

Jumladan, o'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirishlarni rivojlantirish tizimi muhim bir tizimdir. U bu sohada o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirish, kasb-hunarga bilimlarini oshirish, ilmiy tadqiqotlarga qo'shilish va kasb-hunarga yo'naltirishlarni qo'llab-quvvatlashda kerakli asoslar va usullar haqida ma'lumotlar beradi.

Kasb-hunarga yo'naltirishning asosiy ko'rsatkichlari quyidagilardan iborat bo'ladi:

1. Texnika va texnologiyalar yo'nalishi: Bu yo'nalishda o'quvchilar muhandislik, elektronika, avtomatika, kompyuter texnologiyalari kabi sohalarda kasbiy bilimlarni o'rganishadi. Bu yo'nalishdagi o'quvchilar texnika va texnologik jarayonlarni tahlil qilish, tizimlarni boshqarish, dasturiy ta'minotni o'rganish va ma'lumotlarni qo'llab-quvvatlash bilan shug'ullanishadi.

2. San'at yo'nalishi: Bu yo'nalishda o'quvchilar qayta ishlash, mebel yaratish, metall ishlash, ganch ishlash va boshqa san'at shakllarini o'rganishadi. Bu yo'nalishdagi o'quvchilar mahsus kasbiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lib, ular mehnatda ko'maklashish, materiallardan foydalanish, prototiplarni ishlab chiqish va tajribalar o'tkazish bilan shug'ullanishadi.

3. Biznes va tijorat yo'nalishi: Bu yo'nalishda o'quvchilar biznesning asosiy tushunchalarini va tijorat bilimlarini o'rganishadi. Ularga tijorat, marketing, moliyaviy hisobotlar, biznesni boshqarish va boshqa biznesga oid ko'nikmalar o'rgatiladi.

4. Ijtimoiy soha va xizmat ko'rsatish yo'nalishi: Bu yo'nalishda o'quvchilar tibbiyot, psixologiya, pedagogika, ijtimoiy soha va xizmat ko'rsatish sohalariga oid kasbiy bilimlarini o'rganishadi.

Kasb-hunar yo'naltirishlarni rivojlantirishda ilmiy asoslar katta ahamiyatga ega. Bu asoslar, o'quvchilarning bilimlarni o'rganish, tadqiqotlar olib borish, innovatsiyalar yaratish va sohasidagi ilmiy jihatdan rivojlantirish imkoniyatlarini amalga oshirishga yordam beradi. Quyida kasb-hunar yo'naltirishni rivojlantirishda ilmiy asoslar haqida ba'zi misollar keltirilgan:

1. Ilmiy tadqiqotlar: Kasb-hunar yo'nalishlarini rivojlantirishda ilmiy tadqiqotlar olib borish katta muhimdir. Tadqiqotchilar o'quvchilar bilimlarini tahlil qilish, rivojlantirish yo'nalishlari bo'yicha muammolarni identifikatsiya qilish, yangi innovatsiyalar va usullar yaratish uchun ilmiy tadqiqotlar olib boradilar.

2. Tarixiy ma'lumotlar: Kasb-hunar yo'naltirishni rivojlantirishda tarixiy ma'lumotlar ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar, tarixiy ma'lumotlar asosida o'quvchilik tizimining rivojlanishi, muassasalar, metodlar va o'quv dasturlari tarixini o'rganishadi. Bu, rivojlanayotgan kasb-hunar sohasidagi qadimiy asarlar va tajribalardan foydalanish imkonini beradi.

3. Innovatsiya va texnologiyalar: Kasb-hunar yo'naltirishni rivojlantirishda innovatsiya va texnologik jarayonlar katta ahamiyatga ega. O'quvchilar, yangi texnologiyalarni o'rganish, ularni kasb-hunar sohasida qo'llash, avtomatlashtirish va yaratishning muhim qismlarini tushunishadi. Bu bilimlar, kasb-hunar sohasidagi yangiliklarni amalga oshirish va sifatli mahsulotlarni ishlab chiqishga imkon beradi.

4. So'nggi ilmiy ma'lumotlar: Kasb-hunar yo'naltirishni rivojlantirishda so'nggi ilmiy ma'lumotlardan foydalanish juda muhimdir. O'quvchilar, so'nggi ilmiy maqolalar, kitoblar, konferensiyalar, seminarlar va boshqa ilmiy manbalar orqali sohasidagi so'nggi yangiliklar va yuqori darajadagi bilimlar bilan tanishishadi.

5. Professional jurnallar va ilmiy axborotlar: Kasb-hunar yo'naltirishni rivojlantirishda professional jurnallardan, ilmiy axborotlardan va sohasidagi yangiliklardan foydalanish juda muhimdir. O'quvchilar, sohasidagi so'nggi rivojlanishlarni kuzatish, tanishish va qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ilmiy asoslar, kasb-hunar yo'nalishlarini rivojlantirishning asosiy qismlaridan birini tashkil etadi. Bu asoslar o'quvchilarni innovatsiyalarni o'rnatish, yangiliklarni yaratish, sohasidagi yangiliklardan foydalanish va ilmiy jihatdan o'zlarini rivojlantirishga o'zgartirish imkonini beradi.

Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishga oid quyidagi tavsiyalardan foydalanishingiz mumkin:

1. O'quvchilarni qo'llab-quvvatlash: O'quvchilarni kasb-hunarga yo'nalishlarida rivojlantirish uchun qo'llab-quvvatlash, ularga motivatsiya berish va ularga kasbiy bilimlarni o'rganish imkonini taqdim etish juda muhimdir. O'quvchilar bilan birgalikda maqsad va rejalarni belgilash va ularni ularga erishishda ko'maklashish ham muhimdir.

2. Innovatsiya va texnologiyalardan foydalanish: Innovatsiya va texnologik jarayonlardan foydalanish kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishning muhim asoslaridan biridir. O'quvchilarni yangi texnologiyalar va innovatsiyalar bilan tanishtirish, ularni bu sohada rivojlantirish va yangiliklarni o'rnatishga qo'llab-quvvatlash fikrlarini berish juda muhimdir.

3. Hamkorlik: Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishda hamkorlik va hamkorlikning rivojlanishi katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni sohasidagi yangiliklarni almashtirish, tajribalar o'rtasida ta'til qilish, kasb-hunarga sohasidagi kompaniyalar, sohalarni bir-biriga bog'lash va biznes sohasida hamkorliklarni rivojlantirish imkonini yaratish juda muhimdir.

4. Ko'maklashish va mentorlik: O'quvchilarni o'zlarini rivojlantirishda ko'maklashish va mentorlik bilan ta'minlash juda muhimdir. Ular bilan o'zlarining rejalari, maqsadlari va qo'llanishlari haqida muloqot qilish, ularning ko'nikmalarini va bilimlarini oshirishlariga yordam berish va ularga rahbarlik qilish kasb-hunarga yo'nalishlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

5. Ilmiy tadqiqotlar va o'rganishga tashrif buyurish: Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish uchun o'quvchilar va o'qituvchilar ilmiy tadqiqotlar va o'rganishlar bilan bog'liq o'quv resurslariga tashrif buyurishlari muhimdir. Sohasidagi so'nggi yangiliklarni, ilmiy maqolalar, kitoblar va o'zaro fikr almashishlarni kuzatish, ilmiy axborotlardan foydalanish va ulardan ilham olish juda muhimdir.

6. Mashqlar va amaliyotlar: O'quvchilarni rivojlantirishda mashqlar va amaliyotlar muhim o'rin tutadi. Amaliy mashqlar orqali o'quvchilar o'zlashtirilgan bilimlarini amaliyotga solish, muammolarni hal qilish va kasb-hunarga yo'nalishlarda amaliy ko'nikmalarini oshirish imkonini beradi.

7. Sohasidagi yangiliklarni kuzatish: Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishda sohasidagi yangiliklarni kuzatish va ularni qabul qilish juda muhimdir. Yangi usullarni o'rganish, sohaga oid yangi texnologiyalardan foydalanish, kasb-hunarga sohasidagi

so'nggi rivojlanishlarni kuzatish va ularni o'zlashtirish bu yo'nalishlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Bu tavsiyalarni amalga oshirish kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishda muvaffaqiyatga erishishga yordam berishi mumkin.

O'zbekistonda kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishda bir nechta muvaffaqiyatlar erishilgan, ammo bir nechta muammolar ham mavjud. Bundan tashqari, kelajakdagi ishlar va yo'l harakatlari ham bor. Quyida bu tomonlardagi muvaffaqiyatlar, muammolar va kelajakdagi ishlar haqida bir qaror berishga harakat qilamiz:

Muvaffaqiyatlar:

1. Kasb-hunar yo'nalishlari dasturini rivojlantirish: O'zbekistonda kasb-hunarga yo'nalishlari dasturi o'zgartirildi va rivojlantirildi. Tuzilish va tartibga solingan yangi dasturlar o'quvchilar uchun keng imkoniyatlarni ochdi va sohasidagi yangiliklarni yaxshiladi.

2. Rivojlangan o'quv usullari va metodikalar: Kasb-hunar yo'nalishlarini o'rganishning yangi usullari va metodikalari amalga oshirildi. Amaliy mashqlar, laboratoriya ishlari, texnik bo'limlarda amaliyotlar va sohasidagi yangi usullar o'quvchilar uchun samarali va qiziqarli bo'ldi.

3. Hamkorlik va biznes sektori bilan o'rtacha ishlash: Kasb-hunarga yo'nalishlarini rivojlantirishda hamkorlik va biznes sektori bilan o'rtacha ishlash muvaffaqiyatga erishildi. Sohasidagi kompaniyalar, korxonalar, ko'rsatiladigan ta'minotlar, amaliy mashg'ulotlar va biznes-ta'lim markazlari kengaydi.

Muammolar:

1. Kadr tayyorlashida davom etadigan muammolar: Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishda kadr tayyorlashi muammolari davom etmoqda. O'qituvchilar kadrlari bilan kelajak sohasida yetuk ish ko'rsatish, sohasidagi yangiliklarga qadam qo'yish va innovatsiyalar amalga oshirishda muammolar mavjud.

2. Sohadagi texnik vositalar va infrastruktur muammolari: Kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirishda texnik vositalar va infrastruktur muammolari ham mavjud. Sohadagi yangi texnologiyalarni amalga oshirish, zamonaviy laboratoriya va vositalar, muassasalar va ma'muriyat tizimi kengayib borishi kerak.

Kelajakdagi ishlar:

1. Kasb-hunarga yo'naltirishlarni rivojlantirishda talabalarning mehnat va kasb-hunarga qiziqishi ko'paymoqda. O'quvchilar rivojlanayotgan texnologiyalar, innovatsiyalar va sohasidagi yangiliklar bilan ta'minlanishi va talabalar keng ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.

2. Xalqaro hamkorlik va diplomlar uzatilishi: O'zbekistondagi kasb-hunarga yo'nalishlari xalqaro hamkorlik tizimi bilan bog'liq. O'quvchilar talabalar xalqaro

diplomlar bilan ta'minlanishi va chet tillarini o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

3. Kasb-hunarga yo'naltirish sohasida iqtisodiy va sotsial loyihalar: Kelajakda kasb-hunarga yo'naltirishda iqtisodiy va sotsial loyihalar amalga oshirilishi rejalashtirilgan. O'quvchilar bu loyihalar orqali amaliyotda qatnashish, biznes sektori bilan aloqada bo'lish va sohadagi yangi ideyalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

Ushbu muvaffaqiyatlar, muammolar va kelajakdagi ishlar O'zbekistondagi kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirishning holatini tasvir etadi. Sizlar ham bu sohada faollik ko'rsatish va kasb-hunarga yo'nalishlarini o'zlashtirishga qaratilgan kelajakdagi ishlarda qatnashishingiz mumkin.

O'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirish tizimining rivojlanishi quyidagi umumiy qiymat va mulohazalarga ega:

1. Talabalar va o'quvchilarning o'zlashtirish imkoniyati: Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish tizimi, talabalarni o'z kasb-hunarga yo'nalishlariga qiziqish va ularga o'zlashtirish imkoniyatini ta'minlayadi. Bu, talabalarning o'z istaklarini aniqlash, o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish, qiziqishlarini va maqsadlarini qo'llab-quvvatlash asosida amalga oshiriladi.

2. Sohadagi yangiliklarni qabul qilish: Kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirish tizimi, sohasidagi yangiliklarni qabul qilib, ularni o'qitish va o'rganish jarayonlariga joriy etadi. Yangi texnologiyalar, usullar va ma'lumotlar o'quv jarayonlarida integratsiya qilinadi va o'quvchilarga rivojlanayotgan sohaning eng so'nggi yangiliklarini o'rgatishda foydalaniladi.

3. Hamkorlik va biznes tashkilotlari bilan hamkorlik: Kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirish tizimi, biznes tashkilotlari, korxonalariga, hamkorlik va ta'lim muassasalariga katta ahamiyat beradi. Bu tashkilotlar o'quvchilarni rivojlantirish va kasb-hunarga sohasidagi amaliy tajribaga ega bo'lishda ko'maklashishadi. Hamkorlik tizimi talabalarni ish bilan ta'minlash va sohadagi tajribaga ega bo'lishlariga o'rin yaratadi.

4. O'quvchilar va o'qituvchilar bilimlari almashish imkoniyati: Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish tizimi, o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida bilim almashish imkoniyatini yaratadi. O'qituvchilar sohadagi so'nggi yangiliklardan o'quvchilarga xabar berishadi, o'quvchilar esa o'z o'quv usullari, kasbiy bilimlari va tajribalarini o'qituvchilar bilan almashish orqali oshirishlari mumkin.

5. Qayta tashkil etish va rivojlanish: Kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirish tizimi, o'rtacha ta'lim dasturini qayta tashkil etish va rivojlantirishga asoslangan. O'quvchilarning zarur kasb-hunarga qo'shilish bilan bog'liq ma'lumotlar va ko'nikmalarini oshirish, sohaning talablariga mos keladigan ta'lim usullarini va programmalarni rivojlantirishga imkon beradi.

Umumiy mulohazalar:

- Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish tizimi talabalarga zarur kasbiy bilim va ko'nikmalarni o'rgatadi, ularga ish bilan ta'minlashda yordam beradi va o'zlarini ijtimoiy qiyinchiliklarga qarshi tayyorlaydi.

- Rivojlantirish tizimi o'quvchilarni o'z kasb-hunarga yo'naltirish bo'yicha yaxshi ma'naviyatga ega qiladi va ularga motivatsiya beradi.

- Biznes sektori va kasb-hunarga sohasidagi tashkilotlar o'quvchilarning rivojlanishiga va sifatli kadr tayyorlashiga qiziqish ko'rsatishadi.

- Kasb-hunarga yo'nalishlarni rivojlantirish tizimi orqali kasb-hunar sohasidagi innovatsiyalar, yuksak sifatli mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqarishda muvaffaqiyatga erishiladi.

Shu sababli, o'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirishni rivojlantirish tizimi rivojlanishga doir umumiy qiymatga ega bo'lib, talabalar va o'quvchilarning rivojlanishi, sohadagi yangiliklarni qabul qilish, hamkorlik va biznes tashkilotlari bilan hamkorlik, o'quvchilar va o'qituvchilar bilimlari almashish imkoniyati, qayta tashkil etish va rivojlanishni ta'minlashda o'rtaq saqlab qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Vocational Education and Training: International Perspectives" - Simon McGrath va Martin Mulder

2. "Skills Development for Inclusive and Sustainable Growth in Developing Asia-Pacific" - Asian Development Bank

3. "Vocational Education and Training for a Global Economy: Lessons from Four Countries" - Jon Lauglo va Rupert Maclean

4. "Skills for the 21st Century: Implications for Education" - Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

5. "Vocational Education and Training in Sub-Saharan Africa: Current Situation and Development" - UNESCO-UNEVOC

6. "Skills Development in Sub-Saharan Africa" - World Bank

7. "The Role of Vocational Education in Economic Development: A Comparative Study of Thailand and Malaysia" - Akkharaphong Khamkhien

8. "Vocational Education and Training in Times of Economic Crisis: Lessons from Around the World" - Erica Smith va John Holford

9. "Vocational Education: International Approaches, Developments, and Systems" - Joy Papier va Rupert Maclean

10. "Developing Technical Vocational Education and Training in the Kurdistan Region - Iraq: Voices of Stakeholders" - Khaled Shukur